

Kunnskapsdepartementet

Oslo, 22.04.2024
Journalnr. 92/2024 Vår ref: SR/HKS

Et jevnere utdanningsløp – Psykologforeningens høringsinnspill

Psykologforeningen vil takke for muligheten til å gi innspill til ekspertutvalgets rapport om et jevnere utdanningsløp. Rapporten er relevant for våre medlemmer som jobber i kommunal sektor, og ikke minst den yngre befolkning i Norge.

Ekspertgruppen foreslår tiltak som har til hensikt å påvirke barnas trivsel og helse, og deres faglige og sosioemosjonelle ferdigheter. Vi ønsker å støtte opp om det viktige arbeidet med å sikre at flere unge gjennomfører utdanningsløp slik at betingelsene for deltagelse i arbeidslivet, og god livskvalitet, bedres. Psykologforeningen mener at psykologfaglig kunnskap er nødvendig for å oppnå disse ambisjonene.

Motstandsdyktighet gjennom opplæring

Som ekspertgruppen påpeker er det flere risikofaktorer som øker sannsynligheten for å havne i en marginalisert posisjon som voksen, inklusive i hvilken grad barnets familie strever økonomisk eller lider av annen ressursknapphet¹. utfordringer knyttet til familiers bakgrunn og sosioøkonomiske status er også forbundet med forhøyet sannsynlighet for utvikling av psykisk uhelse. Flere risikofaktorer i et barns liv har kumulative effekter², og det er dermed viktig at tiltak iverksettes for i større grad sikre at alle barn får likest mulige betingelser, til tross for ulike familiære rammer.

Opplæringsarenaene er viktige for å skape motstandsdyktighet (resiliens) med hensyn til utvikling av psykisk uhelse og utenforskap³. Både barnehage og skole gir mulighet til å bygge gode relasjoner, som er avgjørende for å forebygge utenforskap⁴. Et trygt, godt og inkluderende psykososialt miljø på skolen er viktig for å skape gode betingelser for barn og unges psykiske helse. Utdanningsdirektoratet og Fafo⁵ rapporterer at flere elever har et bekymringsfullt fravær, og at dette har økt etter pandemien. Ufrivillig skolefravær har store faglige og sosiale konsekvenser, og er en påkjenning for familiene det gjelder.

¹ Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (2017). *Oppvekstrapporten 2017; Økte forskjeller; gjør det noe?*

² Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (2017). *Oppvekstrapporten 2017; Økte forskjeller; gjør det noe?*

³ Zachrisson, H. D., Dearing, E., Borgen, N. T., Sandsør, A. M. J. og Karoly, L. A. (2023). *Universal Early Childhood Education and Care for Toddlers and Achievement Outcomes in Middle Childhood*. Journal of Research on Educational Effectiveness, 1–29.

⁴ Kommunesektorens organisasjon (2020). *Ungt utenforskap*

⁵ Fafo (2023). *Kunnskapsstatus om bekymringsfullt fravær i skolen*.

Andelen unge uføre øker i Norge, og kun en liten andel av de som mottar uføretrygd blir arbeidsføre igjen. Frafall fra arbeidslivet og ung uførhet, ser ut til å henge sammen med psykisk uhelse i skolealder, lavere karakterer, og lavere fullføring av videregående utdanning⁶. Dette underbygger behovet for å finne treffende tiltak innrettet mot sosial utjevning og mobilitet, hvor inklusjon, tilhørighet og toleranse for ulikhet er sentrale verdier.

Økt kvalitet i barnehager og SFO

Ekspertgruppen anbefaler en systematisk utvikling av ansatte i barnehage og SFO. Økt bemanning, og veiledet lek i barnehage og SFO, løftes frem som tiltak for å kvalitetssikre og -heve opplæringsarenaenes virke.

Psykologforeningen mener det er sentralt at opplæringsarenaer har et økt fokus på at barn skal erfare omsorgsfulle og stimulerende interaksjoner som støtter deres emosjonelle, sosiale og kognitive utvikling. Samspillskompetanse og kunnskap om utviklingspsykologi vil gagne barn i barnehage og SFO. Kompetansehevingen vil ikke bare kunne øke kvaliteten på interaksjonene mellom ansatte og barn, men også kunne medføre at de ansatte i større grad kan veilede foreldre som har utfordringer i samspillet med egne barn.

Systematisk trening i sosioemosjonelle ferdigheter i skolen

Psykologforeningen støtter anbefalingen om systematisk trening i sosioemosjonelle ferdigheter i skolen. Imidlertid vil vi påpeke at intervensjoner ovenfor barn med utfordrende atferd hovedsakelig bør rettes mot systemet rundt barnet for å få effekt⁷. Systemene barn befinner seg i påvirker deres fungering, og barns problematikk har ofte sammenheng med høyst reelle problemer i skole, familie, og nærmiljø. Barn lærer sosioemosjonelle ferdigheter gjennom modellering, og gjennom bistand fra ytre regulerende andre. Med denne forståelsen som bakteppe bør tiltakene som skal hjelpe barn være innrettet mot systemet rundt barnet, og styrke den relasjonelle kompetanse hos de voksne, inklusive barnehage- og skoleansatte. Relasjonell kompetanseheving hos de voksne vil kunne fremme psykisk helse hos barn og unge, og forebygge skolefrafall.

Økning av barnehagedekning

Ekspertgruppen foreslår et løpende barnehageopptak, og at helsestasjonene bistår familier som har behov for hjelp til å søke barnehageplass. Helsestasjonenes barnehagerekuttering skal sørge for at flere barn med forhøyet sårbarhet får barnehageplass. Helsestasjonene er i en unik posisjon til å komme i dialog med familier i barseltiden. Ansatte på helsestasjon kan tidlig avdekke familiers risikofaktorer og sørge for styrket oppfølging til sårbare familier.

⁶ Oslo Economics (2020). *Ny rapport: Psykisk helse og uførhet blant unge*

⁷ Barneombudet (2022). *Hvem skal jeg snakke med nå? Rapport om psykisk helse tilbud til barn og unge i kommunene*

⁸ Berg, R. C., Johansen, T. B., Jardim, P. S. J., Forsetlund, L. & Nguyen, L. (2020). *Oversikt over systematiske oversikter – Tiltak for barn og unge med atferdsvansker eller som har begått kriminelle handlinger*. Folkehelseinstituttet.

Psykologforeningen er positiv til at helsestasjonene får en mer aktiv rolle i barnehagerekuttering. For at tjenesten skal kunne imøtekomme denne anbefalingen må kompetanse innen psykisk helse og utviklingspsykologi være godt implementert ved helsestasjonene. Vi har kjennskap til at noen helsestasjoner, som har tilgang til kommunal psykologressurs, bruker denne som veileder ovenfor sine ansatte og at ansatte ved helsestasjon opplever at den psykologfaglige veiledningen øker deres egen kompetanse og mestring i jobben de gjør. Vi mener dette er god og bærekraftig bruk av psykologenes kompetanse og at det derfor er et problem at 42 % av kommunene mangler psykologkompetanse i tjenester til barn og unge.⁹

Bruk av psykologers kompetanse

Psykologforeningen mener at flere av ekspertgruppens anbefalinger er gode, og at ambisjonene og målsetningene bak anbefalingene kan optimaliseres gjennom aktiv bruk av psykologfaglig kompetanse og kunnskap.

Psykologers kompetanse aktualiseres i særlig grad i møte med barn, ungdom og familier som strever. Kunnskap om normalutvikling, og dermed kunnskap til å vurdere og utrede skjevutvikling hos barn og ungdom, tilretteleggingsbehov, tiltak og behandling, er sentrale arbeidsoppgaver for psykologer i kommunal- og fylkeskommunal tjeneste uavhengig av arbeidssted og lovverk.

Den psykologfaglige kompetansen i kommunene bør brukes bredere enn klinisk arbeid med enkeltpasienter eller familier, gjerne på systemnivå ovenfor skoler og barnehager. Regjeringen påpekte i Meld. St. 6. (2019-2020) at psykologkompetansen i PP-tjenesten er lav¹⁰. Dette er et problem fordi PP-tjenestene både har et unikt mandat og samarbeidsposisjon overfor både barnehager og skoler, de arenaene der barn og unge oppholder seg store deler av livet. Disse tjenestene bidrar mange steder til å styrke og støtte barnehageansattes og læreres relasjonskompetanse og forståelse for barn og unge med særskilte utfordringer.

Skjerm- og mobilbruk i skolen

Ekspertgruppen støtter seg til skjermbruksutvalgets vurdering om at myndighetene må evaluere nasjonale retningslinjer for skjerm- og mobilbruk. Både ekspertgruppen og skjermbruksutvalget vurderer at det er overveiende sannsynlig at uheldige konsekvenser av mobil- og skjermbruk vil ha størst negativ effekt for barn som kommer fra familier med lavere sosial bakgrunn. Utbredelsen av mobbing i skole har også vist seg å kunne reduseres ved innføring av mobilforbud på skolene^{11,12}.

⁹ Kommunalt psykisk helse- og rusarbeid 2022: Årsverk, kompetanse og innhold i tjenestene, Solveig Osborg Ose Silje L. Kaspersen

¹⁰ Meld. St. (2019-2020) *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*

¹¹ Beneito, P. & Vicente-Chirivella, Ó. (2022). *Banning mobile phones in schools: evidence from regional-level policies in Spain*, Applied Economic Analysis, 30, 90, 153-175, <https://EconPapers.repec.org/RePEc:eme:aeapps:aea-05-2021-0112>.

¹² Abrahamsson, S. (2023). *Essays on Empirical Labor and Health Economics*. Doktorgradsavhandling. Norges Handelshøyskole

Folkehelseinstituttet trekker frem sosiale medier (SoMe) og skjermbruk som sannsynlig bidragende faktor til økningen av psykisk uhelse blant barn og unge¹³. Flere studier tyder på at skjermbruk kan ha uheldige konsekvenser for barns utvikling og psykiske helse¹⁴¹⁵¹⁶¹⁷¹⁸¹⁹²⁰. Skjermbruksutvalgets foreløpige vurdering om at skjermbruk ikke ser ut til å ha negative effekter på psykisk helse fremstår dermed noe unyansert. Vi mener det er god grunn til å følge med på forskning og evaluering av effektene av skjermbruk hos barn fremover. Grundige risikovurderinger og konsekvensanalyser må gjennomføres i arbeidet med utvikling av nasjonale retningslinjer og anbefalinger knyttet til skjermbruk. Eventuelle negative konsekvenser, for læring og utviklingen av den psykiske helsen, kan være vanskelig å korrigere og kompensere for når skadene har oppstått.

Barn i barnevern

Til slutt ønsker vi å vise til arbeidet som er lagt ned i NOU 2023:24 - *Med barnet hele veien*. Denne rapporten har flere gode anbefalinger tilknyttet hvordan barn i barnevern skal få sine rettigheter, inklusive rett til grunnskoleopplæring, oppfylt. Bufdir har også laget en veileder²¹ som skal sikre at barn i barnevern får en god skolegang. Den nye opplæringsloven lovfester skolens ansvar for å følge opp elever med skolefravær; loven vil trolig kunne sikre at barn i barnevern i større grad får sine rettigheter tilknyttet skolegang reelt oppfylt.

¹³ FHI (2018). *Barn og unges psykisk helse: forebyggende tiltak og helsefremmende folkehelseiltak*. En kunnskapsoversikt.

¹⁴ Chen, J.-Y., Strodl, E., Wu, C., Huang, L.-H., Yin, X.-N., Wen, G.-M., Sun, D.-L., Xian, D.-X., Chen, Y.-J., Yang, G.-Y., & Chen, W.-Q. (2021). *Screen time and autistic-like behaviors among preschool children in China*. *Psychology, Health & Medicine*, 26(5), 607–620. <https://doi.org/10.1080/13548506.2020.1851034>

¹⁵ Graham K.A., Blissett J., Antoniou E.E., Zeegers M.P. & McCleery J.P. (2018). *Effects of maternal depression in the Still-Face Paradigm: A meta-analysis*. *Infant Behav Dev.* 50:154-164. doi: 10.1016/j.infbeh.2017.12.001.

¹⁶ Neophytou, E., Manwell, L.A. & Eikelboom, R. (2021). *Effects of Excessive Screen Time on Neurodevelopment, Learning, Memory, Mental Health, and Neurodegeneration: a Scoping Review*. *Int J Ment Health Addiction* 19, 724–744. <https://doi.org/10.1007/s11469-019-00182-2>

¹⁷ Harlé, B. (2019). *Intensive early screen exposure as a causal factor for symptoms of autistic spectrum disorder: The case for «Virtual autism»*. *Trends in Neuroscience and Education*, 17, 100119. <https://doi.org/10.1016/j.tine.2019.100119>

¹⁸ Ophir, Y., Rosenberg, H., Tikochinski, R., Dalyot, S., & Lipshits-Braziler, Y. (2023). *Screen Time and Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review and Meta-Analysis*. *JAMA Network Open*, 6(12), e2346775. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2023.46775>

¹⁹ Qu G., Hu W., Meng J., Wang X., Su W., Liu H., Ma S., Sun C., Huang C., Lowe S. & Sun Y. (2023). *Association between screen time and developmental and behavioral problems among children in the United States: evidence from 2018 to 2020 NSCH*. *J Psychiatr Res.* 161:140-149 doi: 10.1016/j.jpsychires.2023.03.014. Epub 2023 Mar 8. PMID: 36924568.

²⁰ Eirich, R., McArthur, B. A., Anhorn, C., McGuinness C., Christakis D. A. & Madigan S. (2022). *Association of Screen Time With Internalizing and Externalizing Behavior Problems in Children 12 Years or Younger: A Systematic Review and Meta-analysis*, *JAMA Psychiatry*, 79: 393-405. doi: 10.1001/jamapsychiatry.2022.0155.

²¹ Bufdir. (2016). *Samarbeid mellom skole og barnevern*. En veileder.

Med vennlig hilsen,
Norsk psykologforening

Håkon Kongsrud Skard
President